

ANTON BESKID – POPREDNÝ RUSÍNSKY POLITIK PRVEJ POLOVICE 20. STOROČIA

Michal FALAT

Abstract: *Anton Beskid – Famous Ruthenian politician of the first half of 20th century.* An essential part of national communities has been made up of representatives of the intelligentsia, who play a major role at critical moments in history and shape their future. One such representative was Anton Beskid. He came from a nationally conscious family, although he studied law, from 1910 he began to appear in politics. He served as a member of the Hungarian Parliament until the disintegration of Austria-Hungary. At the end of 1918, he refused to keep the Ruthenians in Hungary and called for the annexation of Ruthenian-inhabited territories to Czechoslovakia. He participated in the Paris Peace Conference, where he defended the right of Ruthenians to self-determination. After Zakarpattia was successfully integrated into Czechoslovakia, he became its governor in 1923 and held this position until his death in 1933.

Key words: Anton Beskid, Ruthenians. Czechoslovakia. 20th century. Zakarpattia.

Skica Beskida na stránkach Slovenského denníka
27. 11. 1923

V septembri 2020 uplynie 165 rokov od narodenia jedného z najvýznamnejších rusínskych politikov vôbec – Antona Beskida. Pochádzal z malej šarišskej dedinky Hanigovce, ležiacej na južných svahoch Čergovských vrchov. Narodil sa 16. septembra 1855 do národne uvedomelej rusínskej rodiny. Jeho dedo, Michal Beskid bol etnografom, publicistom a spolupracovníkom veľikánov rusínskeho národného života Alexandra Duchnoviča a Adolfa Dobrianskeho. Etnografii, ale tiež histórii sa venoval aj jeho otec – Juraj Beskid, ktorý písal pod pseudonymom Torysyn. Po tom, čo vyštudoval právo v Prešove a na univerzite v Budapešti, krátky čas pôsobil v hlavnom meste Uhorska. V roku 1883 sa však vrátil do rodného kraja. V pozícii právnik pôsobil v Kežmarku,¹ Spišskej Starej Vsi a v Prešove až do roku 1910, keď

jeho život nabral nový smer.²

V roku 1910 prebiehali na celom území Uhorska voľby do parlamentu. Vzhľadom na neskoršie vypuknutie Veľkej vojny to boli posledné voľby, na ktorých sa zúčastnili občania ešte existujúceho Uhorska. Anton Beskid kandidoval za Katolícku ľudovú stranu (Katolikus Néppárt) v okrese Stará Ľubovňa a to na návrh jedného

-
- 1 Najneskôr počas svojho pôsobenia v Kežmarku sa Anton Beskid stal členom Spišského dejepisného spolku. V ročenke z roku 1887 je uvedené jeho meno medzi riadnymi členmi spolku. Bližšie: DEMKO, Kalmán. *Szepemegyei történelmi társulat évkönyve*. Szepes-Varálja, 1887, s. 122.
 - 2 KONEČNÝ, Stanislav. V službách národa i štátu. In *Rusyn*, roč. 10, 2000, č. 5 – 6, s. 8-9.

z tunajších kňazov. Spolu s Ladislavom Moyšom,³ neskorším slovenským županom v Užhorode, cestovali po okolitých obciach, kde agitovali za Beskidovo zvolenie do parlamentu. Pri tejto príležitosti navštívili aj Vendelína Húsku, priateľa Ladislava Moyša a kňaza v dedinke Lechnica, neďaleko Červeného Kláštora. Už počas tejto cesty sa mu Beskid zdôveril, že mylí sa ten, kto si myslí, že bude zradcom rusínskeho ľudu – „*Som Slovan a ním i ostanem.*“ Agitácia však prebiehala v atmosfére všeobecného strachu a šikanovania za pomoci žandárov a miestnych iniciatívnych jednotlivcov. Beskid s Moyšom preto čoskoro agitáciu prerušili. To však už nemohlo ovplyvniť výsledky volieb a Anton Beskid bol zvolený za poslanca parlamentu.⁴

V tom čase v Uhorsku vrcholila maďarizačná politika. Jedným z dôsledkov tejto politiky bol súdny proces v Marmarošskej Sihoti, v ktorom bolo 94 rusínskych roľníkov obžalovaných z vlastizrady. Dôvodom bola skutočnosť, že obvinení roľníci odmietali zostať príslušníkmi gréckokatolíckej cirkvi a prijali ortodoxné vierovyznanie. Akékoľvek zblížovanie slovanských národov v Uhorsku s Ruskom však bolo vnímané vládnymi kruhmi v Uhorsku veľmi negatívne. Zaznievali hlasy o panslavizme, rusofilstve a vlastizrade. Rusíni boli v tomto procese obvinení zo snahy pripojiť Marmarošskú, Ugočskú a Berežskú župu k Rusku. V skutočnosti sa však obvinení snažili zbaviť povinnosti odvádzať rentu – koblinu a rokvinu – gréckokatolíckym kňazom, prechodom pod autoritu pravoslávnej cirkvi. Tieto dávky boli v podstate reliktom feudálnej spoločnosti, zhoršovali už i tak úbohé postavenie Rusínov, ktorí sa kvôli ťaživej situácii museli vydať hľadať živobytie do zámoria. Okrem existenčných problémov však Rusínov trápil morálny úpadok kňazov a fakt, že zanevreli na svoj rusínsky pôvod a odovzdali sa do služieb maďarizačnej politiky.⁵

Marmarošský proces vyvolal vo vtedajšej Európe a najmä v slovanskom svete rozhodný prejav odsúdenia a solidarity. Na strane obhajoby vystúpili medzi inými aj Slováci – Ivan Lilge, Jozef Škultéty⁶ a Jozef Gregor Tajovský.⁷ Medzi 16 advokátmi

3 Moyš, Ladislav (8. 4. 1867 – 13. 3. 1950), rímskokatolícky kňaz a politik. Pôsobil ako farár v Liptove a na severnom Spiši, kde sa od začiatku 20. storočia aktívne zapájal do diaľnia v slovenskom národnom hnutí. V obciach, kde pôsobil zakladal ľudové knižnice, prispieval do slovenských novín a za rozširovanie slovenskej tlače a poburovanie bol neskôr súdne stíhaný. V rokoch 1918 – 1920 pôsobil ako župan v Užhorode, v roku 1920 sa zúčastnil cesty do Spojených štátov a v roku 1921 sa vrátil do kňazskej služby. Nadalej prispieval do slovenskej tlače. Bližšie: *Slovenský biografický slovník*, M – Q, IV. zv. Martin : Matica slovenská, 1990, s. 227.

4 Keď nebohého Beskida volili za poslanca. In *Slovenský denník*, roč. 16, 18. 6. 1933, č. 139, s. 1.

5 Proces proti marmarošským Rusom. In *Národné noviny*, roč. 45, 24. 1. 1914, č. 10, s. 1-3.

6 Škultéty, Jozef (25. 11. 1853 – 19. 1. 1948), literárny vedec, historik, jazykovedec a publicista. V mladosti pôsobil ako učiteľ vo Vrutkách a neskôr ako pracovník školského inšpektorátu v Rimavskej Sobotě. Bol redaktorom Slovenských pohľadov a Národných novín. Prispieval do časopisu Muzeálnej slovenskej spoločnosti, Letopisov Matice slovenskej a Zborníka Matice slovenskej. Za svoje politické postoje bol perzekvovaný. Po roku 1919 sa stal doživotným správcom Matice slovenskej a v rokoch 1921 – 1923 pôsobil ako profesor na FF UK v Bratislave. Bližšie: *Slovenský biografický slovník*, R – Š, V. zv. Martin : Matica slovenská, 1994, s. 471-473.

7 Tajovský, Jozef, Gregor (18. 10. 1874 – 20. 5. 1940), spisovateľ a publicista. V mladosti pôsobil ako učiteľ, člen spolku Detvan a redaktor Ľudových novín. Snažil sa o rozvoj sloven-

pôsobil trenčiansky advokát Juraj Janoška⁸ a medzi pozorovateľmi nechýbali Anton Štefánek⁹ či Ludovít Mičátek. V rakúskom parlamente vystúpil Václav Kľofáč aj Tomáš G. Masaryk.¹⁰ Medzi jednotlivcami, ktorí vystúpili na obranu Rusínov, bol aj Anton Beskid. Ten ako jediný poslanec v uhorskom parlamente otvorene odsúdil hanebný proces a postavil sa na stranu obžalovaných rusínskych roľníkov. Protestné hlasy však nepadli na úrodnú pôdu, 33 obžalovaných bolo uznaných vinnými a odsúdených.¹¹

V uhorskom parlamente pôsobil A. Beskid až do zániku Rakúsko-Uhorska. V novembri 1918 sa po skúsenostiach s uhorským režimom vrátil do Prešova, kde vstúpil do boja o budúcnosť Rusínov žijúcich v severovýchodných župách. Dňa 19. novembra bolo v Prešove zvolané zhromaždenie, kde sa zišlo asi 200 roľníkov, štyri desiatky kňazov „ruského ducha“ a 11 kňazov, ktorí zastávali promaďarskú orientáciu. Predsedníctvom národného zhromaždenia bol poverený Anton Beskid, ktorý predložil deklaráciu, podľa ktorej „v Uhorsku obydlený Ruský národ dľa zásad Wilsonových stavia sa na právo samourčenia bez ohľadu na historické hranice“. Proti tomuto návrhu sa postavil profesor teológie Gyulai, ktorý navrhoval jednotnosť s maďarským národom a kňazov, ktorí sa postavili za Beskidov návrh nazval zradcami. To vyvolalo pobúrenie medzi zhromaždenými, ktoré donútilo Gyulaia a ďalších 11 promaďarsky orientovaných kňazov opustiť zhromaždenie. Na zhromaždení sa okrem domácich predstaviteľov zúčastnili aj kňazi z Haliče, predstavitelia staroruskej orientácie, ktorí odmietli spolčovanie s Ukrajincami, nakoľko sa títo, podľa ich slov, spolčovali

ského národného povedomia medzi pospolitým ľudom. Vo svojich dielach akcentoval sociálne problémy slovenského ľudu. Bližšie: *Slovník slovenských spisovateľov 20. storočia*. Bratislava : Spolok slovenských spisovateľov, 2001, s. 413.

- 8 Janoška, Juraj (16. 10. 1882 – 23. 4. 1945), advokát. Pochádzal z Liptova. Študoval v Prešove, odkiaľ ho vylúčili pre jeho vlastenecké zmýšľanie. Neskôr vyštudoval právo v Pešti a v Kluži. Doktorát získal v roku 1906 a jeho prvotné pôsobenie sa spája s mestom Nový Sad. Počas jeho pôsobenia tu obhajoval slovenských roľníkov, ktorí odmietali slúženie omši v maďarskom jazyku. V rokoch 1910 – 1918 pôsobil ako advokát v Trenčíne. Od roku 1919 pôsobil ako zastupujúci župan Novohradu a od roku 1925 bol členom SNS. Bližšie: KEREČMAN, Peter – MANIK, Rudolf. *História advokácie na Slovensku*. Bratislava : Eurokódex, 2011, s. 316.
- 9 Štefánek, Anton (15. 4. 1877 – 29. 4. 1964), politik, publicista a zakladateľ slovenskej sociológie. V mladosti študoval vo Viedni, kde sa dostal do kontaktu so slovenskými a českými študentmi a vstúpil do radov spolku Tatran. Po jeho rozpustení sa stal členom spolku Národ. Publikoval v revue Hlas, kde sa venoval sociálnym a politickým otázkam, pôvodu slovenskej inteligencie a zastával česko-slovenskú orientáciu. Prostredníctvom kontaktov na zahraničné osobnosti šíril povedomie o Slovákoch a ich postavení v Uhorsku medzi odbornými kruhmi v zahraničí. Počas prevratu sa stal členom Dočasnej vlády a v rokoch 1918 – 1924 pôsobil ako školský referent pri Ministerstve s plnou mocou pre správu Slovenska. Bližšie: KÁZMEROVÁ, Ľubica. Anton Štefánek – nedocenená osobnosť našej histórie. In *Studia politica Slovaca*, roč. 6, 2013, č. 2, s. 81-89.
- 10 HOLEC, Roman. Postoj Čechov a Slovákov k Rusínom v predvečer prvej svetovej vojny. In *Česko-Slovenská historická ročenka 97*. Brno : Vydavatelství Masarykovy univerzity, 1997, s. 31.
- 11 BESKID, Konštantín. *Obrázky z bývalého maďarského ráje: monstrosní proces v Marmarošské Sihoti*. Chust : Novotný a Bartošek, 1926. 55 s.

s Viedňou a ňou presadzovanou rakúskou politikou. Prešovská Ruská národná rada si vyhradzovala právo zastupovať ruský (rozumej rusínsky) ľud a rozoslala protestnú nótu do Užhorodu, ako aj ministromi Jászimu, v ktorej odmietala machinácie užhorodskej Uhro-Ruskej národnej rady a jej vyhlásenia, v ktorých vyzývala na zotrvanie Rusínmi obývaných území vo vtedy už bývalom Uhorsku.¹²

Na zhromaždení v Prešove bola prijatá rezolúcia, ktorá žiadala: po prvé, samourčovacie právo pre Rusínov v ich etnografických hraniciach; po druhé, úplnú národnú slobodu a splnenie tých práv, ktoré budú priznané iným národom; po tretie, rezolúcia odmietala rozdelenie Rusínov medzi viacero štátnych útvarov; po štvrté, žiadala zastúpenie Rusínov na mierovej konferencii, aby mohli predkladať a brániť svoje žiadosti. Táto rezolúcia bola adresovaná česko-slovenskej národnej rade (rozumej slovenskej) v Turčianskom Svätom Martine.¹³ Od tohto momentu zostal Anton Beskid v čulom kontakte so Slovenskou národnou radou a upozorňoval ju na hrozbu promaďarsky orientovaných politikov, združujúcich sa okolo užhorodskej Uhro-Ruskej národnej rady a Východoslovenskej národnej rady. Slovenská národná rada na to reagovala *Ohlasom k bratom Rusínom*, v ktorom ich vyzvala na spoluprácu v dosiahnutí spoločného cieľa.¹⁴

Vzhľadom na to, že tak dedo, ako aj otec Antona Beskida spolupracovali s Alexandrom Duchnovičom či Adolfom Dobrianskym, nie je prekvapením, že v politických otázkach zastával veľkoruskú či rusofilskú orientáciu. Rusínov vnímal ako súčasť veľkého ruského národa a odmietal ukrajinské hnutie, ktoré považoval za separatizmus. Snažil sa o zjednotenie Rusínov s ruským štátom a v prípade, že by to nebolo možné, žiadal vytvoriť samostatný karpatoruský štát, ktorý by pozostával zo severovýchodných žúp Uhorska obývaných Rusínmi, Haliče a Bukoviny. Takúto myšlienku vyslovil už Adolf Dobriansky, ktorý sa spolu s ďalšími rusínskymi intelektuálmi snažil v polovici 19. storočia o zriadenie samostatnej rusínskej provincie v rámci monarchie.¹⁵

Beskidove snahy však narazili na objektívne skutočnosti. Nehľadiac na jeho plány sa Rusko od jesene 1917 zmietalo v občianskej vojne; na území dnešnej Ukrajiny vznikla Ukrajinská ľudová republika a na území Haliče bojovala o svoje prežitie Západoukrajinská ľudová republika. Uvedomil si nereálnosť pripojenia karpatoruského štátu k Rusku. V prípade samostatného štátu však nemohol rátať ani s územím východnej Haliče a Bukoviny. Začal preto rozvíjať spoluprácu s rusínskym obyvateľstvom na juhu Poľska, na území tzv. Lemkovštiny.¹⁶ Tu vznikla v mestečku Florynka 5. decembra 1918 Najvyššia rada Lemkov, ktorá vyzývala k spojeniu Rusí-

12 Čo sa robí na východe. In *Národné noviny*, roč. 49, 28. 11. 1918, č. 140, s. 2.

13 Ctenej Česko-slovenskej Rade. In *Národné noviny*, roč. 49, 26. 11. 1918, č. 139, s. 3.

14 ŠVORC, Peter. *Krajinská hranica medzi Slovenskom a Podkarpatskou Rusou 1919 – 1939*. Prešov : Universum, 2003, s. 121.

15 ZAPLETAL, Florian. *A. I. Dobrianskij a naši Rusíni r. 1848-1851*. Praha, 1927. 96 s.

16 Územie na severnej strane Karpát, ktoré sa rozprestieralo približne od rieky Poprad a Dunajec na západe po rieku San na východe. Zaberalo východnú časť Malopoľska a západnú časť Haliče. Na tomto území žilo približne 200 000 Rusínov. Bližšie: HORBAL, Bogdan. *Działalność polityczna Lemków na Lemkowszczyźnie 1918 – 1921*. Wrocław : Arboretum, 1997. 187 s.

nov na severných aj južných svahoch Karpát, v Haliči a Bukovine do jedného štátu. Podobne ako uhorskí Rusíni si však aj Rusíni na severnej strane Karpát uvedomili nereálnosť takejto požiadavky a začali rozvíjať spoluprácu s prešovskou Ruskou národnou radou. Výsledkom tejto spolupráce bolo zasadnutie prešovskej Ruskej národnej rady 21. decembra, na ktorom bola prijatá zmena názvu na Karpatoruskú národnú radu a medzi jej členov boli prijatí piati delegáti z poľskej Lemkovštiny. Na jej čele naďalej stál Anton Beskid, ktorý zmenil svoj postoj a od tohto času bojoval za vznik samostatného Karpatoruského štátu, ktorý by sa skladal z Rusínmi obývaných území v bývalom Uhorsku a Lemkovštiny na severnej strane Karpát.¹⁷

K zásadným zmenám však došlo aj na domácej – bývalej uhorskej – pôde. V priebehu decembra 1918 a začiatkom januára 1919 obsadilo územie Slovenska česko-slovenské vojsko a vzhľadom na naklonenosť dohodových mocností nebolo pochyb o tom, že toto územie už zostane súčasťou Česko-Slovenska. To si veľmi dobre uvedomoval aj Anton Beskid. Uvedomoval si tiež, že ak chce zjednotiť Rusínov, tak jedine v hraniciach česko-slovenského štátu. Hoci predstavitelia Lemkovštiny pôvodne odmietali „zapredanie sa Čechom“, neskôr – azda aj pod vplyvom Beskida – si uvedomili nevyhnutnosť takéhoto riešenia. Spiš, Šariš, severná časť Zemplína a západná časť Užskej župy vrátane Užhorodu už boli v tom čase v rukách česko-slovenskej armády. Rusínski predstavitelia však považovali toto územie za rusínske územie. Prešovská Karpatoruská národná rada preto 7. januára 1919 vydala vyhlásenie, že ako jediná má právo zastupovať Rusínov a to na oboch stranách Karpát, a vyjadrila sa za pripojenie týchto území k Česko-Slovensku. Beskid v mene Karpatoruskej národnej rady žiadal od Vavra Šrobára – ministra s plnou mocou pre správu Slovenska, aby bolo k Česko-Slovensku pripojené aj územie budúcej Podkarpatskej Rusi a tiež žiadal autonómiu v administratívnych, školských a cirkevných záležitostiach. Šrobár mu však zo svojej pozície nemohol zaručiť splnenie všetkých požiadaviek a odporučil mu, aby svoje stanovisko spolu so stanoviskom ostatných národných rád z územia budúcej Podkarpatskej Rusi odovzdal česko-slovenskej vláde v Prahe. Beskid sa skutočne zúčastnil rokovaní v Prahe a odtiaľ odcestoval do Paríža už ako člen česko-slovenskej mierovej delegácie.¹⁸ K delegácii sa neskôr pripojil aj predstaviteľ Lemkovštiny – Dimitri Sobin.¹⁹

Nasledujúce mesiace sa niesli v znamení rokovaní na Parížskej mierovej konferencii. Česko-slovenská delegácia sa usilovala o pripojenie budúcej Podkarpatskej Rusi k Česko-Slovensku. Anton Beskid sa nezúčastňoval rokovaní priamo. V mene prešovskej Karpatoruskej národnej rady však predložil rusínske politické požiadavky česko-slovenskej delegácii, ktorá ich následne tlmočila komisii pre česko-slovenské otázky na mierovej konferencii. V Paríži sa Beskid stretol s predstaviteľmi amerických Rusínov, ktorí nezávisle na domácom odboji vyvíjali činnosť za pripojenie rusínskeho územia k Česko-Slovensku. Po vzájomných stretnutiach sa obe strany dohodli na spoločnom postupe, vytvorili tzv. Ruskú komisiu a v tomto smere ko-

17 HORBAL, Bogdan. *Działalność polityczna Łemków na Łemkowszczyźnie 1918 – 1921*. Wrocław : Arboretum, 1997, s. 40-54.

18 ŠVORC, Peter. *Krajinská hranica medzi Slovenskom a Podkarpatskou Rusou 1919 – 1939*. Prešov : Universum, 2003, s. 129-130.

19 HOUDEK, Fedor. Mierová konferencia v Paríži. In *Prúdy*, roč. 14, 1930, č. 9, s. 10-11.

Mapa územia obývaného Lemkami na severných svahoch Karpát

rigovali svoje politické požiadavky. Okrem praktického významu mala Beskidova účasť v Paríži aj symbolický význam v tom zmysle, že Rusíni skutočne chcú patriť do Česko-Slovenska.²⁰ Predstavitelia ruskej komisie sa prostredníctvom Eduarda Beneša stretli s predstaviteľmi americkej a francúzskej delegácie – plukovníkom Edwardom Mandellom Houseom 17. februára a André Tardieuom 24. februára. Pred oboma diplomatmi vyjadrili pranie začleniť Rusínmi obývané územie do Česko-Slovenska.²¹ Dňa 28. februára sa česko-slovenská komisia zaoberala touto otázkou. Proti pripojeniu Rusínov k Československu vystúpili iba Taliani, ktorí obhajovali ich zotrvanie v Maďarsku. Po diskusii však bola nakoniec akceptovaná česko-slovenská alternatíva, a to po argumentácii, že tak chcú nielen česko-slovenskí predstavitelia, ale aj samotní Rusíni.²²

Aj napriek súhlasnému stanovisku najvyššej rady, zostávala v hre otázka budúcnosti hraníc. Beskid spolu s Dimitri Sobinom naďalej vyvíjali činnosť na pripojenie Lemkovštiny k Česko-Slovensku. Počas nasledujúcich mesiacov vypracovali niekoľko oficiálnych listov a jedno memorandum, v ktorom uvádzali etnografické, historické a hospodárske argumenty pre pripojenie tohto územia k republike.²³ To-

20 ŽATKOVIČ, Grigorij. *Exposé Dr. G. I. Žatkoviča býveho gubernatora Podkarpatskoj Rusi*. Homestead : Greek Catholic Union, 1921, s. 7-8.

21 ŽATKOVIČ, Grigorij. *Exposé Dr. G. I. Žatkoviča býveho gubernatora Podkarpatskoj Rusi*. Homestead : Greek Catholic Union, 1921, s. 8.

22 ŠVORC, Peter. *Krajinská hranica medzi Slovenskou a Podkarpatskou Rusou 1919 – 1939*. Prešov : Universum, 2003, s. 135.

23 BESKID, Anthony – SOBIN, Dimitri. *The Origin of the Lems Slavs of Danubian Provenance. Memorandum to the peace conference concerning their national claims*. Prešov, 1919, s. 23.

muto kroku však nebola naklonená ani mierová konferencia, ani česko-slovenskí predstavitelia a už vôbec nie poľská strana, ktorá považovala toto územie za svoju integrálnu súčasť. S pripojením Lemkovštiny k Česko-Slovensku sa nestotožnila ani delegácia amerických Rusínov. Beskid počas rokovaní s predstaviteľmi domáceho odboja získal podporu užhorodskej Uhro-Ruskej národnej rady. Tá zmenila svoj predchádzajúci postoj a vzhľadom na vtedajšiu situáciu sa začala orientovať na Česko-Slovensko. Podobne ako Beskid ešte v apríli žiadala pripojenie Lemkovštiny k Česko-Slovensku. Rozhodujúce slovo však mala mierová konferencia a česko-slovenská vláda, ktorá nejavila o toto územie záujem, pretože by tým vznikol ďalší územný spor s Poľskom. Celá iniciatíva tak skončila neúspešne a Lemkovština ostala súčasťou Poľska.

Politická situácia v Karpatskej kotline sa však začala komplikovať. Liberálna vláda Michala Károlyiho podala na znak nesúhlasu s postupom mierovej konferencie demisiu. Dňa 21. marca prevzala moc do rúk komunistická strana, na čele ktorej stál Béla Kun. Maďarská republika rád sa v apríli dostala do ozbrojeného konfliktu s Česko-Slovenskom a Rumunskom. V priebehu mája obsadila maďarská Červená armáda značnú časť slovenského a podkarpatoruského územia. To vyvolalo u rusínskych predstaviteľov vážne obavy. Začali sa rokovania o zjednotení rusínskej politickej a intelektuálnej scény za účelom úspešného dosiahnutia práva sebaurčenia. Výsledkom rokovaní bolo zhromaždenie 8. mája 1919 v Užhorode, kde došlo k zjednoteniu domáceho odboja. Tri najvýznamnejšie národné rady – prešovská, užhorodská a chustská – boli zjednotené do Centrálnej ruskej národnej rady. Tá sa stala najvyšším a jediným orgánom zastupujúcim záujmy rusínskeho ľudu žijúceho na južných svahoch Karpát. Predsedom rady sa stal opäť Anton Beskid. Na zasadnutí rady 15. mája bol prerokovaný a prijatý program amerických Rusínov, čím prakticky došlo k zjednoteniu domáceho a zahraničného odboja.²⁴

Anton Beskid na čele 112-člennej delegácie, ktorá podľa jeho slov zastupovala Rusínov zo všetkých nimi obývaných žúp, pricestoval 23. mája do Prahy, kde sa stretli s prezidentom Masarykom, ktorému tlmočili svoje priania a požiadavky. Na otázky redaktora novín *Národní listy* sa zdráhali odpovedať, no nakoniec predsa len prezradili, že ich trápi konanie maďarónskych i niektorých slovenských úradníkov. Členovia delegácie predstavili jediného člena delegácia, ktorý sa usadil v Spojených štátoch a pýšili sa kanonikom Petrom Gebejom,²⁵ ktorý mal nasledujúci deň

24 ŽATKOVIČ, Grigorij. *Exposé Dr. G. I. Žatkoviča byvošeho gubernatora Podkarpatskoj Rusi*. Homestead : Greek Catholic Union, 1921, s. 10-12.

25 Gebej, Peter (20. 7. 1864 – 26. 4. 1931), politik a významný cirkevný činiteľ. Po skončení štúdia v Budapešti sa vrátil do Užhorodu, kde pôsobil ako profesor kanonického práva duchovného seminára, profesor gymnázia a riaditeľ internátu Alumneum. Snažil sa oživiť rusínsky kultúrny život utlmený maďarizáciou. Protestoval proti snahe uhorskej vlády počas prvej svetovej vojny úplne pomaďarčiť rusínske školy a cirkev. Napriek tomu zostal po prevrate na pozícii veľkomaďarského vlastenectva. Svoj postoj zmenil po komunistickom prevrate v marci 1919. Stal sa členom Centrálnej ruskej národnej rady. V roku 1924 sa stal biskupom Mukačevskej gréckokatolíckej diecézy. Podporoval svojbytnosť Rusínov a odmietal ich stotožňovanie s Rusmi či Ukrajincami. Bližšie: POP, Ivan. *Podkarpatská Rus. Osobnosti její historie, vědy a kultury*. Praha : Libri, 2008, s. 90.

služiť „*staroslovanskú omšu*“ v Katedrále sv. Víta. Návšteva delegácie v Prahe mala značný symbolický význam, ktorým Rusíni dali najavo svoj záujem stať sa súčasťou česko-slovenského štátu.²⁶

Na prelome leta a jesene 1919 došlo k zásadným zmenám vo vzťahu k budúcnosti Rusínov bývalého Uhorska. Do 18. augusta obsadila česko-slovenská armáda pod vedením gen. Edmonda Ch. A. Hennocqua územie budúcej Podkarpatskej Rusi. Podpísanie mierovej zmluvy 10. septembra v Saint-Germain-en-Laye, medzi dohodovými mocnosťami na jednej strane a Česko-Slovenskom na strane druhej, právne ukotvilo príslušnosť Podkarpatskej Rusi k Česko-Slovensku aj na medzinárodnej pôde.²⁷ Hoci hranice boli neskôr potvrdené aj v mierových zmluvách s Rumunskom a Maďarskom, Podkarpatská Rus bola už od 10. septembra *de facto* a *de iure* súčasťou Česko-Slovenska.

Zverejnenie zmluvy vyvolalo v radoch rusínskych politikov negatívnu odozvu. Príčinou tohto postoja bola slovensko-podkarpatoruská hranica, ktorá prebiehala severne od obce Čop k Užhorodu, a od mesta Užhorod po údolí rieky Uh na sever k Užockému priesmyku. Dňa 12. septembra sa v Užhorode konalo zasadnutie Centrálnej ruskej národnej rady. V jej mene bol česko-slovenskej vláde odoslaný protest proti takto stanovenej hranici. Delegáti tiež protestovali proti postupom slovenských županov na Spiši, Šariši a Zemplíne. V záujme urovnania sporov sa v Prahe zišli zástupcovia Slovákov a Rusínov, ktorí mali rokovať o úprave spoločnej hranice. Za rusínsku stranu sa zasadnutí zúčastnili Anton Beskid, Emilián Nevický,²⁸

26 Z rozmluvy s Karpato-ruskou delegáci. In *Národní listy*, roč. 59, 23. 5. 1919, č. 121, s. 1.

27 Vo všeobecnosti je známe, že na zasadnutí predstaviteľov dohodových mocností v Saint-Germain-en-Laye bola podpísaná mierová zmluva s Rakúskom. Zmluva medzi dohodovými mocnosťami a Česko-Slovenskom predstavuje osobitý dokument, ktorý právne zaviazal česko-slovenskú stranu k splneniu dohodnutých podmienok, t. j. zavedeniu autonómie. Tento dokument nebol súčasťou mierovej zmluvy z obáv, že by na jej základe požadovali autonómne zriadenie aj Nemci žijúci v pohraničných oblastiach Čiech a Moravy. Bližšie: KOLÁŘ, František. Podkarpatská Rus na Pařížské mírové konferenci In DANILÁK, Michal – GONĚC, Vladimír – ŠVORC, Peter. *Česko-slovenská historická ročenka 97*. Brno : Masarykova univerzita, 1997, s. 66-67.

28 Nevický, Emilián (20. 6. 1878 – 30. 12. 1939), kňaz, pedagóg a rusínsky politik ukrajinskej orientácie. Vyštudoval univerzitu v Budapešti. Do roku 1903 pôsobil v Gréckokatolíckom kňazskom seminári v Prešove. Spolu so svojou manželkou, neskoršou významnou kultúrnou dejateľkou Irynou Nevickou, stál pri zrode prvej národnej rady medzi Rusínmi v Starej Ľubovni, ktorá žiadala pripojiť Rusínmi obývané územie k Ukrajine. Od počiatku odmietal zotrvanie v Uhorsku. Stal sa blízkym spolupracovníkom Grigorija Žatkoviča. Československé úrady ho neskôr podozrievali z protištátnej činnosti. V roku 1920 preto emigroval do Spojených štátov, kde pôsobil ako kňaz až do svojej smrti v roku 1938. Bližšie: MAGOCSI, Paul – POP, Ivan. *Encyclopedia of Rusyn History and Culture*. Toronto – Buffalo – London : University of Toronto Press, 2002, s. 336-337.

Augustín Vološin²⁹ a Eugen Puza.³⁰ Delegácie sa však nedokázali dohodnúť a celé rokovanie sa skončilo neúspešne.³¹

Po tom, čo sa Podkarpatská Rus stala súčasťou česko-slovenského štátu, začala sa rúcať jednota Centrálnej ruskej národnej rady v Užhorode. Bol to prirodzený dôsledok toho, že dosiahli základný cieľ, ktorý spájali jej predstavitelia, nehľadiac na ich kultúrno-jazykovú orientáciu – autonómne postavenie Podkarpatskej Rusi a jej pripojenie k Česko-Slovensku. Pravda, k naplneniu autonómie došlo až v roku 1938, napriek tomu bola jej existencia právne ukotvená tak v medzinárodných, ako aj domácich právnych dokumentoch, vrátane *Generálneho štatútu o organizácii a administrácii Podkarpatskej Rusi*, ako aj v ústave Československej republiky z februára 1920. Praktický rovnaký názor zastávali aj v otázke slovensko-podkarpatoruskej hranice, to však už nepostačovalo na udržanie jednoty rusínskej politickej scény. Centrálne ruská národná rada sa na zhromaždení 9. októbra prakticky rozpadla na dva tábory – rusofilský a ukrajínofilský. Rozhodujúce postavenie si udržali rusofili v popredí s Antonom Beskidom a Andrejom Gagatkom,³² avšak jej činnosť na najbližšiu dekádu sa obmedzila len na vydávanie protestov proti postupom pražskej vlády.

29 Vološin, Augustín (17. 3. 1874 – 19. 7. 1945), gréckokatolícky kňaz, pedagóg, publicista, kultúrny činiteľ a politik ukrajinskej orientácie. Študoval na teologickom lýceu v Užhorode a univerzite v Budapešti. Od roku 1900 pôsobil ako profesor na gréckokatolíckom učiteľskom ústave, kde neskôr pôsobil už ako riaditeľ až do roku 1938. Bol autorom mnohých didaktických a učebných pomôcok, medzi ktorými nechýbala Metodická gramatika uhro-ruského literárneho jazyka. V novembri 1918 sa zasadil o vznik Uhro-Ruskej národnej rady v Užhorode, ktorá viedla rokovania o autonómii s maďarskou vládou. V marci 1919 sa definitívne zaradil medzi zástancov československej orientácie a výrazne sa zasadil o zjednotenie rusínskych predstaviteľov v Centrálnej ruskej národnej rade. V dobe politickej krízy v roku 1938 sa stal popredným predstaviteľom autonomistického hnutia ukrajinskej orientácie. Bližšie: POP, Ivan. *Podkarpatská Rus. Osobnosti její historie, vědy a kultury*. Praha : Libri, 2008. s. 267-270.

30 Puza, Eugen (1880 – 1922), rusínsky politik a vojak, major Ukrajinskej haličskej armády, iniciátor a člen Ruskej národnej rady v Chuste. Bol jedným z členov delegácie, ktorý v Stanislave predložil požiadavku pripojenia územia uhorských Rusínov k Západoukrajinskej ľudovej republike. V rokoch 1920 až 1922 člen Direktória Podkarpatskej Rusi a tajomník Grigorija Žatkoviča. Bližšie: *Енциклопедія українознавства. Словникова частина (ЕУ-II)*. Париж – Нью-Йорк, 1973, s. 2414-2430. Podľa názoru Ivana Popa navrhol Puza za člena Direktória Žatkovič, česko-slovenská vláda však tento návrh neprijala. Napriek tomu sa od 18. 12. 1919 zúčastňoval jeho zasadnutí. Bližšie: MAGOCSI, Robert – POP, Ivan. *Encyclopedia of Rusyn History and Culture*. Toronto – Buffalo – London : University of Toronto Press, 2002, s. 86.

31 ŠVORC, Peter. *Krajinská hranica medzi Slovenskou a Podkarpatskou Rusou 1919 – 1939*. Prešov : Universum, 2003, s. 163-164.

32 Gagatko, Andrej (24. 8. 1884 – 1944), haličský a podkarpatoruský politik. Pred prvou svetovou vojnou bol účastníkom novoslovanského hnutia na Lemkovštine. Na jar 1919 emigroval do ČSR a usadil sa na Podkarpatskej Rusi. Rozvinul spoluprácu s prešovskými rusofilsky orientovanými politikmi, propagoval pripojenie Podkarpatskej Rusi spolu s Lemkovštinou k Československu. Od mája 1919 pôsobil ako tajomník Centrálnej ruskej národnej rady v Užhorode. Po rozkole v októbri 1919 zostal na strane rusofilov. V roku 1920 založil Karpatoruskú stranu práce (Karpatorusskaja trudovaja partija). Bližšie: POP, Ivan. *Podkarpatská Rus. Osobnosti její historie, vědy a kultury*. Praha : Libri, 2008, s. 89-90.

Spory medzi oboma kultúrno-jazykovými smermi sa začali prehlbovať. Začiatkom decembra sa A. Beskid v sprievode profesora D. Verguna zúčastnil agitačnej cesty po Spojených štátoch. V New Yorku sa 5. decembra stretli s redaktorom *Amerikánskeho ruského viestníka* Nikolajom Pačutom, predstaviteľmi Národnej Obrany a tiež so zástupcami slovenského katolíckeho duchovenstva. Vo svojich vystúpeniach v krajanských spolkoch ostro kritizoval politiku ukrajinských emigrantov a ich stúpencov na Podkarpatskej Rusi. Napriek svojmu kritickému postojovi voči Prahe však poukázal aj na to, že Podkarpatská Rus je jedinou zárukou slobodného života „malej čiastky veľkého ruského národa“.³³ S pomocou amerických Rusínov potom po príchode domov založil Ruskú národnú banku v Užhorode, ktorej riaditeľom bol až do jej zlúčenia s Podkarpatskou bankou v roku 1925.³⁴

Koncom apríla boli na základe novoprijatej ústavy ČSR vykonané zmeny v Generálnom štatúte. Funkciu administrátora nahradila funkcia guvernéra, ktorú obsadil Grigorij Žatkovič. Vláda opäť uprednostnila mladého právniku pred Antonom Beskidom, o ktorom sa v tom čase uvažovalo ako o kandidátovi aj medzi verejnosťou. Žatkovič síce ostal po rozdelení Centrálnej ruskej národnej rady na dva prúdy v ukrajnofilskom tábore spolu s Augustínom Vološinom, odmietal však stotožňovanie Rusínov s Rusmi, ako aj Ukrajincami a presadzoval rusínsku orientáciu, ktorá azda bola Prahe prijateľnejšia. Treba však povedať, že ani rusofili, ani ukrajnofili nevyvíjali snahu o odtrhnutie Podkarpatskej Rusi a jej pripojenie k inému štátu. Anton Beskid však zostal „v opozícii“ a niektorí predstavitelia Centrálnej ruskej národnej rady mali pochybnú povesť a najmä blízke vzťahy k promaďarsky orientovaným jednotlivcom. Spomínalo sa najmä meno Jozefa Kaminského,³⁵ známeho oportunistu, ktorý sa stal zámienkou na spochybňovanie Beskidovej úprimnosti vo vzťahu k republike.³⁶ To si uvedomoval aj sám Beskid. Centrálna ruská národná rada preto vydala vyhlásenie v tlači, kde sa vyjadrila v zmysle lojálneho postoja voči republike, jednako však požadovala, aby Praha rozbehla prípravu na zavedenie skutočnej autonómie v hraniciach od Popradu po Sihot'.³⁷

Zavedenie autonómie Podkarpatskej Rusi do praktického života a s tým súvisiaca zmena slovensko-podkarpatoruských hraníc, zostávalo zdrojom napätia počas celého medzivojnového obdobia. Pražská vláda sa však vzhľadom na neprehľadnú

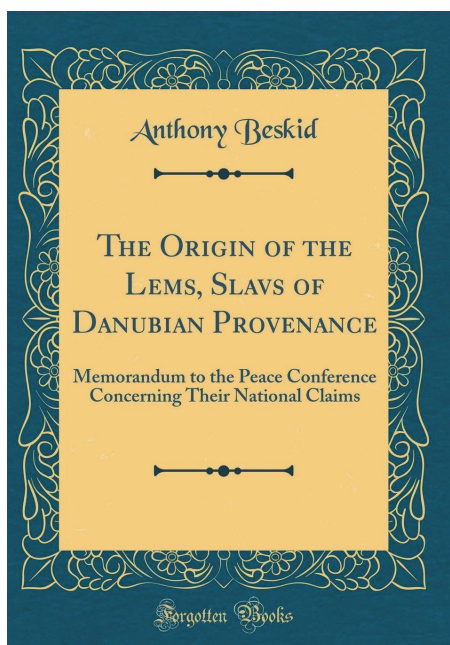
33 Др. А. Бескидъ в Америкѣ. In *Slovenský východ*, roč. 2, 8. 1. 1920, č. 5, s. 3.

34 MAGOCSI, Robert – POP, Ivan. *Encyclopedia of Rusyn History and Culture*. Toronto – Buffalo – London : University of Toronto Press, 2002, s. 36.

35 Kaminský, Jozef (17. 11. 1878 – 1944), právnik, rusínsky politik. V roku 1915 narukoval do rakúsko-uhorskej armády a bojoval na východnom fronte. Po zajatí ruským vojskom demonštroval svoje rusofilské zmýšľanie, získal slobodu a pracoval ako učiteľ v šľachtickej rodine na Sibíri. Po uzavretí Brest-Litovského mieru sa vrátil domov, kde hlásal veľkomaďarské vlastenectvo. Krátko pôsobil v pozícii ministra autonómnej Ruskej krajiny Oresta Sabova. Po pripojení Podkarpatskej Rusi k ČSR krátko spolupracoval s ukrajinsky orientovanými politikmi, aby nakoniec opäť zmenil svoj postoj a postavil sa do čela rusofilského krídla Centrálnej ruskej národnej rady. Bližšie: POP, Ivan. *Podkarpatská Rus. Osobnosti její historie, vědy a kultury*. Praha : Libri, 2008, s. 122.

36 Karpatoruská opozícia. Pohľad do politického života Podkarpatskej Rusi. In *Slovenský denník*, roč. 6, 5. 1. 1923, č. 3, s. 3.

37 Vyhlásenie. In *Slovenský východ*, roč. 2, 13. 7. 1920, č. 158, s. 4.

Titulná strana Beskidovho memoranda zaslaného mierovej konferencii v Paríži (reprint z roku 2018)

a komplikovanú situáciu na Podkarpatskej Rusi zdráhala pristúpiť na rusínske požiadavky. Koncom apríla 1920 prebehli voľby do parlamentu. Volilo sa však iba na území Čiech, Moravy a Slovenska, nie však na Podkarpatskej Rusi, čo sa samozrejme nestretlo s porozumením na strane rusínskych politikov. Keď začiatkom roka 1921 prebehlo v celej krajine sčítanie obyvateľstva, ktoré nedopadlo na území východného Slovenska tak, ako si to predstavovali rusínski predstavitelia, Grigorij Žatkovič rezignoval na post guvernéra Podkarpatskej Rusi a odcestoval do Spojených štátov.³⁸

V roku 1922 sa konalo zasadnutie Ruskej národnej strany v Prešove, ktorá vznikla ešte v máji 1919 z iniciatívy Antona Beskida, Konštantína Mačika a Ivana Židovského. Strana vypracovala memorandum či skôr žalobu, ktorú odoslala Spoločnosti národov. Predstavitelia strany protestovali proti rozdeleniu Rusínov medzi dva štáty a ich slovakizáciu na území severovýchodného

Slovenska. Na podnet československej vlády, ktorá sa snažila o zmiernenie napätia sa koncom roka 1923 stal novým guvernérom Podkarpatskej Rusi Anton Beskid. Ten na oplátku zmiernil svoju kritiku voči Československu a prestal sa výraznejšie angažovať v Ruskej národnej strane, na ktorej čelo sa po roku 1924 postavil Konštantín Mačik, neskôr Ivan Židovský. Menovaniu A. Beskida za guvernéra Podkarpatskej Rusi predchádzali rokovania s viceguvernérom Petrom Ehrenfeldom, ktorý sa snažil zamedziť spolupráci medzi A. Beskidom a J. Kaminským. Prvé stretnutie prebehlo v januári 1923. Rokovania pravdepodobne pokračovali až do augusta. Dňa 3. augusta viceguverner opäť dôverne rokoval s Beskidom. V správe pre kancelára Šámala uviedol, že Beskid už zastáva omnoho umiernenějšíe stanovisko a je ochotný spolupracovať s vládou.³⁹

Podobne ako v prípade Grigorija Žatkoviča, ani menovanie Anton Beskida za nového guvernéra sa nestretlo s porozumením u niektorých podkarpatoruských politikov. Proti tomuto rozhodnutiu sa ostro postavil Augustín Vološin a tiež sociálna demokracia. Ich negatívny postoj však už nedokázal zvrátiť rozhodnutie československej vlády.⁴⁰ O jeho menovaní do pozície guvernéra váhali aj niektorí vládni

38 ŽATKOVIČ, Grigorij. *Exposé Dr. G. I. Žatkoviča býveho gubernatora Podkarpatskoj Rusi*. Homestead : Greek Catholic Union, 1921, s. 35-37.

39 RYCHLÍK, Jan – RYCHLIKOVÁ, Magdaléna. *Podkarpatská Rus v dějinách Československa 1918-1946*. Praha : Vyšehrad, 2016, s. 60.

40 Nový režim na Podkarpatskej Rusi. In *Slovenská otčina*, roč. 2, 15. 12. 1923, č. 17, s. 3.

predstavitelia. V snahe nakloniť si aspoň časť rusofilsky orientovaných rusínskych politikov však nakoniec jeho nomináciu prijali.⁴¹

Beskid pricestoval do Užhorodu 26. novembra pol hodinu pred poludním. Privítal ho tu starosta Užhorodu Edmund Bačinský⁴² spolu so svojim úradníctvom. Pred župným domom sa zhromaždila študujúca mládež, vojsko, najvyšší duchovní predstavitelia a členovia miestneho skautského klubu. Anton Beskid sa poďakoval prítomným za vrelé privítanie a vyhlásil, že podkarpatoruský ľud je oddaný Československej republike. Po tom, čo mu viceguvernér odovzdal úrad a predstavil úradníkov, prijal nový guvernér deputáciu z jeho rodnej obce, miestneho učiteľstva a Karpatoruskej roľníckej strany. V podvečerných hodinách sa na počesť nového guvernéra konal slávnostný koncert organizovaný rusínskymi kultúrno-osvetovými spolkami.⁴³

Nový guvernér ešte pred nástupom do úradu predstavil svoju víziu do budúcnosti. Hlavným cieľom, s ktorým prišiel do Užhorodu bolo zjednotenie všetkých slovenských síl na Podkarpatskej Rusi k spoločnej práci a šírenie priaznivého vzťahu k Československej republike. Anton Beskid si uvedomoval náročnosť takejto sisyfovskej úlohy. Verejnosť však ubezpečil, že nemá záujem pôsobiť ako diktátor, bude dodržiavať zásady parlamentnej demokracie a vyslovil presvedčenie, že v súčinnosti s pražskou vládou sa mu podarí začať novú éru na Podkarpatskej Rusi. Za svoju prvoradú úlohu považoval prípravu krajiny na blížiac sa parlamentné voľby hoci sám zastával názor, že voľby by sa mohli uskutočniť aj hneď. Opatrnejší postoj však zastával v otázke volieb do budúceho podkarpatoruského snemu. Aj napriek istým sporom medzi slovenskými a rusínskymi predstaviteľmi, ktoré pramenili zo snáh o zmenu slovensko-podkarpatoruskej hranice, si Beskid uvedomoval potrebu spolupráce so slovenskými predstaviteľmi, preto jeho prvá pracovná cesta smerovala do Bratislavy, kde sa stretol s ministrom pre správu Slovenska Jozefom Kállayom.⁴⁴

Za zjednotením rusínskej politickej scény sa skrývala najmä snaha presadiť zmeny v krajinskej hranici, ako aj zavedenie podkarpatoruskej autonómie do praxe. To si však vyžadovalo jednotný postoj a vystupovanie rusínskej politickej scény voči Prahe a spoluprácu so Slovákmi. K takýmto zjednoteniam v kritických momentoch dejín skutočne dochádzalo, zvyčajne však netrvali dlho. Presadiť rusínske nároky na územie východného Slovenska a ani zavedenie reálnej autonómie sa im však nepodarilo. Jedným z takýchto momentov, keď došlo k dočasnému zjednoteniu, bolo

41 RYCHLÍK, Jan – RYCHLIKOVÁ, Magdaléna. *Podkarpatská Rus v dejinách Československa 1918-1946*. Praha : Vyšehrad, 2016, s. 60.

42 Bačinský, Edmund (13. 6. 1880 – 1947), rusínsky agrárny politik a právnik. V roku 1921 vstúpil na politickú scénu Podkarpatskej Rusi ako vedúci predstaviteľ agrárnej strany. V rokoch 1925 – 1929 zastupoval túto stranu v Národnom zhromaždení a v rokoch 1929 – 1939 v senáte. Bol členom krajinského zastupiteľstva, vyššieho súdu v Košiciach, členom Spoločnosti Alexandra Duchnoviča a vydavateľom a redaktorom novín *Russkij narodnyj golos*. V októbri 1938 sa stal ministrom vnútra v Bródyho autonómnej vláde Podkarpatskej Rusi. V tejto pozícii zotrval aj počas Vološinovej vlády. Bližšie: POP, Ivan. *Podkarpatská Rus. Osobnosti její historie, vědy a kultury*. Praha : Libri, 2008, s. 21.

43 Guvernér Dr. Beskid nastúpil svoj úrad. In *Slovenský denník*, roč. 6, 27. 11. 1923, č. 271, s. 3.

44 Program guvernéra Podkarpatskej Rusi. In *Slovenský denník*, roč. 6, 16. 11. 1923, č. 262, s. 1.

prijatie zákona č. 125 z roku 1927 o krajinskom zriadení v Československej republike. Župné zriadenie bolo zrušené a Podkarpatskú Rus tvorila jedna krajina, na čele ktorej stál krajinský prezident. Krajinské zriadenie presne vymedzovalo územie tak Podkarpatskej Rusi, ako aj Slovenska. Toto rozdelenie sa však nezhodovalo s predstavami rusínskych politikov, medzi inými ani Antona Beskida. Okrem hranice tu opäť rezonovala otázka autonómie. Zavedením funkcie krajinského prezidenta sa totiž úrad guvernéra stával čoraz viac len strojenou funkciou bez významnejších právomocí. Rusínski politici preto pripravili memorandum adresované prezidentovi a československej vláde, v ktorom žiadali: a) upraviť slovensko-rusínsku hranicu na základe etnografických pomerov a plebiscitu na spornom území; b) zlúčiť funkciu krajinského prezidenta s funkciou guvernéra a rozšíriť jeho právomoci. Námietky rusínskej strany však neboli zohľadnené a Rusíni vnímali tieto zmeny ako oslabenie autonómneho postavenia Podkarpatskej Rusi. Krajinským prezidentom sa stal dovtedajší viceguvernér Antonín Rozsypal. Spolu s 24-členným krajinským zastupiteľstvom na seba prevzal výkonnú moc, čím v konečnom dôsledku došlo k centralizovaniu štátnej správy.⁴⁵

Napriek vysokému veku, mnohým nezdarom a výzve predstaviteľov agrárnej strany na rezignáciu,⁴⁶ Anton Beskid pôsobil v pozícii guvernéra aj v najbližších rokoch. Naďalej sa snažil o zavedenie autonómie do praktického života a navrátenie vážnosti úradu guvernéra. Trápila ho otázka hraníc, ukrajinizmus na Podkarpatskej Rusi i obrovský chaos, ktorý panoval v autonómnej časti republiky.⁴⁷ Mnohé z týchto problémov však už aj vzhľadom na vysoký vek nedokázal vyriešiť.

Popri politickej činnosti Anton Beskid od počiatku venoval pozornosť aj kultúrnym a hospodárskym otázkam. Okrem už spomínanej banky stál pri zrode tzv. školskej pomoci. Korene organizácie siahajú do roku 1919, keď bol zriadený Komitét školskej pomoci za účelom získania finančných prostriedkov na pomoc študujúcej mládeži z Podkarpatskej Rusi. Za čestného člena bola zvolená Jekaterina Breško-Breškovskaja, ktorá pomocou svojich stykov s vysťahovalcami v Spojených štátoch vyzbierala sumu 200 tisíc československých korún. Školská pomoc bola ako organizácia oficiálne zriadená v roku 1920 pod predsedníctvom Antona Beskida. Okrem pomoci študujúcej mládeži sa spoločnosť venovala charitatívnej činnosti. Už v roku 1920 prevádzkovala štyri študentské domovy, drobnú dielňu na výrobu ponožiek a hospodársku školu. V Užhorode bola na jej podnet zriadená verejná knižnica a od roku 1921 prevádzkovala vlastnú tlačiareň. V súčinnosti s československou vládou podporila v roku 1924 štúdium viac ako 100 rusínskych študentov vo viacerých školách v Česku a na Morave. Činnosť organizácie bola násilne prerušená až v roku 1941 na podnet maďarských úradov.⁴⁸

45 ŠVORC, Peter. *Krajinská hranica medzi Slovenskou a Podkarpatskou Rusou 1919 – 1939*. Prešov : Universum, 2003, s. 214-218; KONEČNÝ, Stanislav. *Náčrt dejín karpatských Rusínov*. Prešov : Vydavateľstvo Prešovskej univerzity, 2015, s. 146-157.

46 Z N. S. a vlády. In *Robotnícke noviny*, roč. 27, 5. 4. 1930, č. 80, s. 2.

47 U guvernéra Dr. Antona Beskida. In *Slovák*, roč. 14, 8. 12. 1932, č. 279, s. 1-2.

48 КОНЕЧНЫ, Станислав. Антоний БЕСКИД. Русинский политик 20. сторіччя. In МАЛ-ЦОВСКА Марія (ed.) *100 визначных Русинів очами сучасників*. Пряшів : Світовий

V marci 1923 bol Anton Beskid spolu s biskupom Petrom Gebejom, Jozefom Sabovom a ďalšími predstaviteľmi rusofilskej orientácie zakladateľom kultúrneho a osvetového Spolku Alexandra Duchnoviča. Organizácia vznikla ako reakcia na intenzívnu činnosť ukrajínofilsky zameraného spolku Prosvita, ktorý na Podkarpatskej Rusi pôsobil už od roku 1920. Spolok bol orientovaný najmä na osvetovú a vzdelávaciu činnosť v jej najširšom zmysle. V prvých dvoch rokoch spolok vydával časopis *Karpatský kraj*, v rokoch 1928 – 1938 časopis *Karpatský svet*. Okrem toho sa podieľal na vydaní 15 ročníkov almanachu *Ruský národný kalendár* a 115 brožúr pod názvom *Izdaniija*. Svoju činnosť spolok neskôr rozšíril aj na územie východného Slovenska. Prvá pobočka vznikla v Prešove v roku 1925. Po smrti predsedu spolku Eugena Sabova v roku 1934 sa vedenia ujal Štefan Fencik. Činnosť spolku začala nadobúdať politický charakter, čo sa prejavilo v úpadku záujmu o jej činnosť medzi pospolitým ľudom a po vypuknutí druhej svetovej vojny jej činnosť prakticky zanikla.⁴⁹

Napriek mnohým problémom a nezdarom pôsobil Anton Beskid v úrade guvernéra až do svojej smrti – 16. júna 1933. Mnohé ciele sa mu počas života nepodarilo splniť. Hoci mu jeho – nazvime to – zanietenosť a veľkoruská kultúrna a jazyková orientácia v mnohých smeroch komplikovali dosiahnutie vytýčených cieľov, nemožno poprieť, že vznik a existencia Podkarpatskej Rusi boli vo veľkej miere výsledkom práve Beskidovej činnosti.

Posledná rozlúčka s guvernérom sa konala v nedeľu 25. júna 1933 v užhorodskej katedrále Povýšenia svätého kríža. Slovom redaktora denníka Slovenská pravda: „Celý pohreb bol mimoriadne okázalý a aspoň na poslednej ceste dostalo sa guvernérovi Podkarpatskej Rusi Dr. Beskidovi pocty, aká mu patrí. Bol pochovaný na rozkaz prezidenta s vojenskou pompou, stanovenou pre generála.“⁵⁰

конгрес Русинів, 2007, s. 4-6; MAGOCSI, Robert – POP, Ivan. *Encyclopedia of Rusyn History and Culture*. Toronto – Buffalo – London : University of Toronto Press, 2002, s. 425.

49 MAGOCSI, Robert – POP, Ivan. *Encyclopedia of Rusyn History and Culture*. Toronto – Buffalo – London : University of Toronto Press, 2002, s. 97-98.

50 Slávny pohreb guvernéra Dr. Beskida. In *Slovenská pravda*, roč. 14, 25. 6. 1933, č. 26, s. 2.